

2. Колесса Ф. Українська усна словесність / Вступ. С.М.Мушинський. – К: Едмонтон, 1983. – С.151- 154.
3. Логопедия: методическое наследие / авт.-упоряд. Р. И. Лалаева; под ред. Л. С. Волковой. М.: Владос, 2003. 304 с.
4. Гвоздьов О.М. От первых слов до первого класса /О.М. Гвоздьов. М.: Ком Книга, 2005. 320 с.
5. Жукова Н.С., Балобанова В.П. Малыш учится говорить. От рождения до трех лет. – СПб.: Издательский Дом “Нева”, 2006. – 96 с.

References

1. Hnatiuk V. M. Vybrani statti pro narodnu tvorchist. – K.: Nauk. dumka, 1966. – 246 s.
2. Kolessa F. Ukrainiska usna slovesnist / Vstup. S.M.Mushynsky. – K: Edmonton, 1983. – S.151- 154.
3. Lohopedyia: metodycheskoe nasledye / avt.-uporiad. R. Y. Lalaeva; pod red. L. S. Volkvoi. M.: Vlados, 2003. 304 s.
4. HvozdoV O.M. Ot pervykh slov do pervoho klassa /O.M. HvozdoV. M.: Kom Knyha, 2005. 320 s.
5. Zhukova N.S., Balobanova V.P. Malysh uchytisia hovoryt. Ot rozhdenyia do trekh let. – SPb.: Yzdatelskyi Dom “Neva”, 2006. – 96 s.

Одержано статтю: 1.08.2018

Прийнято до друку: 15.08.2018

УДК: 373.2+37.036.5

DOI:10.15330/esu.13.179-186

Ірина Новоселецька,

аспірант, Київський університет

імені Бориса Грінченка

методист, Київська дитяча Академія мистецтв

(м. Київ, Україна)

Iryna Novoseletska

post-graduate student, Borys Grinchenko Kyiv
University

methodist, Kyiv Children’s Academy of Arts

(Kyiv, Ukraine)

dankira91@gmail.com

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

INFORMATIONAL SUPPORT OF ARTISTIC EDUCATION OF PRESCHOOL AGE CHILDREN

У статті висвітлюється проблема інформаційного забезпечення мистецької освіти дітей дошкільного віку. Проведено аналіз сучасних джерел та публікацій, в яких започатковано розв’язання обраної проблеми. Уточнено поняття “мистецька освіта”, умови її застосування в закладах освіти, вплив на розвиток творчої особистості. Обґрунтовано питання впливу мистецтва на формування гармонійної особистості. Розглянуто доцільність застосування творів мистецтва в процесі розвитку дітей. Окреслено вимоги до мистецтва пропонованого дітям 5-го року життя. Наведено приклади художніх творів для ознайомлення дошкільників з мистецтвом. Наведено перелік основних нормативно-правових документів, що регулюють діяльність системи освіти. Охарактеризовано експресіонізм, як один із модерністичних напрямів у знайомстві дітей дошкільного віку з мистецтвом.

Ключові слова: мистецтво, мистецька освіта, здібності, художньо-творчі здібності, творчий розвиток, діти 5-го року життя, початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади.

The article highlights the problem of information provision of art education for preschool children. The modern sources and publications, in which the solution of the chosen problem started, are analyzed. The concept of “artistic education”, the conditions of its application in

educational institutions, impact on the development of creative personality are specified. Main regulatory and legal framework, managing the system of education, is listed and analyzed. The role of art in developing a harmonious personality of pre-school age children while upbringing and educating them is dwelled on. The question of the influence of art on the forming a harmonious personality is substantiated. Expediency of the use of works of art in the development of children is considered. Requirements for the art offered to children of the 5th year of life are outlined. Appropriateness of using modernistic art forms in familiarizing 5-year-old children with art is substantiated. The examples of artistic works for familiarization preschool children with art are presented. Peculiarities of art perception by 5-year-olds are described. A list of basic normative and legal documents, which regulate the activities of education system, is presented. Expressionism, as one of the modernist directions in familiarization preschool children with art is characterized. The author presents materials, approved in an innovative and sole in Europe Kyiv Children Art Academy. According to legal framework, it belongs to primary specialized art educational institutions and it deals with children who are 4,5 year old children at the moment of entrance.

***Key words:** abilities, art education, art, artistic and creative abilities, children of the 5th year of life, creative development, expressionism, elementary specialized artistic educational institutions, impressionism, peculiarities of art perception.*

Постановка проблеми. В Законі України “Про Освіту” важливе місце відведено спеціалізованій освіті, яка включає в себе різні освітні напрямки (мистецький, спортивний, військовий, науковий). Чітко виділяється мистецька освіта, яка передбачає формування у здобувача освіти спеціальних здібностей, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності, набуття ним комплексу професійних, у тому числі виконавських, компетентностей та спрямована на професійну художньо-творчу самореалізацію особистості і отримання кваліфікацій у різних видах мистецтва [7]. Головною метою усіх навчальних закладів України, відповідно до закону, є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, а також високо підіймається по щаблях місце культури, мистецтва та творчості у житті кожного громадянина нашої країни.

Розглядаючи поняття “мистецька освіта” ми констатували, що відповідно до нормативних документів вона здійснюється на всіх рівнях освіти, окрім дошкільної. Аналізуючи наукові роботи колег, вивчаючи їх практичний досвід в закладах освіти, а також з власного прикладу можемо стверджувати, що здійснення мистецької освіти вже відбувається в дошкільних навчальних закладах, зокрема в інноваційній та єдиній в Європі Київській дитячій Академії мистецтв, яка за нормативними документами належить до початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів. Мистецтво – це перший провідник до гармонійного, соціалізованого, творчого життя дитини в сучасних умовах навчання, і саме відсутність інформаційного забезпечення з питань творчого розвитку особистості є однією з головних проблем в дошкільній освіті.

Оскільки Україна перебуває в процесі активних освітніх реформ педагоги закладів дошкільної освіти (ЗДО) стоять на роздоріжжі в питанні використання методів, форм та засобів навчання й виховання дітей дошкільного віку. Закон України “Про освіту” відкрив шлях до впровадження реформи “Нова українська школа”. Проте, це базовий закон, який окреслює основні принципи, але не визначає всіх деталей того, як відбуватиметься освітній процес. Лише у відповідності до нього приймаються окремі закони, зокрема: “Про дошкільну освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про позашкільну освіту”, “Про професійно-технічну освіту” та

про “Вищу освіту”. Оскільки оновлення цих законів ще не відбулося, велика відповідальність лягає на плечі дошкільних працівників, які мають орієнтуватися в сучасних потребах суспільства, запитах батьків і потреб та інтересів дітей.

Актуальність дослідження. Оскільки процес реформування освіти вже торкнувся початкової школи, актуальності набирає питання оновлення програм дошкільної освіти. Відсутність сучасного інформаційного забезпечення процесу навчання дітей дошкільного віку ускладнює роботу педагога, але в той самий час спонукає його до модернізації засобів і методів навчання. В цьому випадку творчий підхід педагога відіграє головну роль у досягненні успіху освітнього процесу.

Вся освітня робота педагога з дітьми обов’язково включає в себе творчу діяльність, без якої естетична вихованість та гармонійний, всебічний розвиток дитини неможливий. Адже бачити та відчувати красу у повсякденному житті, інколи навіть у зовсім непримітних речах – це прекрасно. Краса – це вершина, з якої дитина може побачити те, чого без захоплення і натхнення, розуміння і почуття прекрасного, ніколи не побачить. Але ця краса має бути донесена до дошкільника відповідними засобами, з врахуванням особливостей сприймання краси мистецтва відповідно до вікових можливостей дитини. Отже, варто зауважити важливість поінформованості педагога в різновиді мистецьких творів, які можуть бути використані в роботі з дітьми.

Аналіз останніх публікацій. Окремі аспекти вирішення суперечностей дослідження особливостей розвитку художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку в початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах засобами мистецтва займалися Б. Ананьєв, М. Бахтін, М. Бердяєв, В. Біблер, Ю. Бродський, О. Макаренко, В. Розанов, В. Сластьонін, Б. Теплов, С. Шацький та ін..

Основні аспекти процесу інформатизації навчальних закладів та вивчення проблем державного управління інформаційно-освітнім середовищем висвітлено у працях українських фахівців сфери управління системою освіти (В. Бакуменка, Л. Беззубко, М. Білинської, В. Воронкової, Н. Гончарук, Г. Губерної, В. Дорофійенка, Ю. Комара, Я. Клейнера, В. Лугового, В. Огаренка, Н. Протасової, С. Серьогіна).

Оскільки питання використання мистецьких творів епохи модернізму не вивчено достатньою мірою, ми виділяємо роботу Т. Житнік, яка описує використання складних для сприймання дошкільниками картин в процесі їх особистісного розвитку.

Мета статті. Розглянути роль та важливість інформаційного забезпечення мистецької освіти дітей 5-го року життя.

Виклад основного матеріалу. Сучасні процеси реформування освіти спрямовані на пробудження художньо-творчої активності та розвиток творчої особистості, починаючи з дошкільного віку. Необхідність зростання дитини в середовищі, наповненому мистецтвом, стає все більш очевидним. Однак, думки вчених розходяться у питанні використання творів мистецтва, що є складними для сприймання дітей дошкільного віку, зокрема дітей 5-го року життя.

Витвори мистецтва – архітектура, кіно, опера, балет, музика, література, живопис – все це неабияк впливає на людину, формує її як особистості. Мистецтво своїми художніми засобами допомагає людині глибше пізнати природу, відкоригувати ціннісне ставлення до неї, розв’язати певні світоглядні конфлікти і з’єднати свій духовний космос з одвічною гармонією космосу природного [3].

Значущість мистецтва також визначається рівнем впливу художніх образів на внутрішній світ людини, всі напрямки її соціальної діяльності. Найталановитіший

дослідник цієї проблеми Л. С. Виготський відзначав, що мистецтво втягує в коло соціального життя найбільш особистісні складники нашої істоти. Для цього мистецтво володіє значним арсеналом специфічних засобів, відсутніх в інших формах людської свідомості. Мистецтво, органічно вплетене в тканину живих, зримих художніх образів, впливає на свідомість людини непомітно, як і на розум, почуття, волю [1].

Безсумнівно, характер впливу художньої культури на думки, почуття і поведінку дітей не слід як спрощувати, так і перебільшувати. Віддача тут не завжди миттєва і вона на пряму залежить від особливостей сприймання дитиною різних видів мистецтва. Сприймання дитиною (як і дорослою людиною) мистецтва – процес індивідуальний. Одна дитина після контакту з творами мистецтва може відразу ж безпосередньо відчути на собі його вплив, друга буде довго роздумувати, поступово засвоюючи почерпнуте з нього, у третьої той же твір мистецтва залишить ледь помітний слід у душі. Четверта взагалі залишиться байдужою до побаченого. Саме тому, правильне інформаційне забезпечення мистецької освіти дітей 5-го року життя буде стимулювати розвитку творчого сприймання.

У цілому до мистецтва, пропонованого дітям 5-го року життя, на думку Є. О. Фльоріної, висувається ряд вимог:

1. Мистецтво має бути високої художньої якості та мати ідейно-виховну цінність. “Смак не може розвиватися на посередніх речах, але тільки на найкращих”, – казав І.-В. Гете. Високої якості мистецтва для дітей наполегливо домагався М. Горький.

2. Мистецтво для дітей має бути доступним їхньому сприйманню. Занадто складне мистецтво викликає напруження дитячої свідомості, призводить до неправильного розуміння образу й нервового стомлення.

3. Тільки реалістичне мистецтво з його ідейним, правдивим зображенням життя корисне дітям.

4. Мистецтво для дітей має бути багатим і різноманітним за емоційним, смисловим змістом, а також за своїми виразними прийомами.

5. Твори мистецтва, демонстровані дітям, повинні бути позитивними, життєрадісними. У них не має бути місця песимізму, містицизму, сентиментальності, а також грубості та жорстокості.

6. Мистецтво для дітей має вирізнятися простотою, ясністю, яскравістю образотворчих засобів. Воно має бути правдивим, позбавленим фальші, яка псує смак і характер дитини.

7. Мистецтво для дітей має бути носієм високих моральних якостей, але цей моральний зміст не повинен перетворюватися на моралізування, яке руйнує образ у дитячому сприйманні, знижує його моральний вплив на дитину.

8. Підбираючи художній матеріал, дорослому слід розраховувати на той інтерес, який воно може викликати. Інтересом в основному визначається і емоційне ставлення дитини, й пізнавальна цінність пропонованого їй художнього матеріалу [4].

В цілому погоджуючись з цими вимогами, зазначимо, що реалії сучасного соціуму обумовлюють дещо інше розуміння ролі мистецтва у розвитку дитини. Беручи до уваги те, що у дітей п'ятого року життя інтенсивно розвиваються вміння подумки оперувати уявленнями про предмети, про їх загальні властивості, зв'язки й відношення між предметами і подіями [2] ми вважаємо доцільним давати до ознайомлення дошкільнику художні твори, які раніше вважались обтяжливими для сприймання. Наприклад, видатна робота Клода Моне “Сніданок” (Мал. 1), в якій,

спостерігаючи, можна зрозуміти, що сніданок уже закінчився (це видно з зображуваних залишків чаю та їжі), і люди займаються своїми справами – дорослі жінки зайняті обговоренням чогось цікавого під час прогулянки, а маленький хлопчик захоплений власною грою. Все це відбувається не в реаліях сучасного часу, що стає зрозумілим з одягу персонажів.

Мал. 1.

Уміння дітей 5-го року життя виділяти і розуміти деякі залежності між явищами і предметами породжує підвищений інтерес до будови різних речей, до причин тих чи інших явищ. У цей період збільшується кількість запитань, адресованих дорослим. У дітей виникають змістові просторові уявлення, вони навіть можуть уявити собі місцевість, у якій самі не бували. Стають чіткішими і диференціюються уявлення про час – окрім теперішнього, виділяється минулий і майбутній [2]. Саме тому ми вважаємо, що сучасна дитина у віці 4 років здатна до сприймання картин, які раніше вважались недоступними для неї у рамках її вікових можливостей. Правильний словесний супровід дорослого та його обізнаність в живописі будуть стимулювати інтерес до мистецьких творів складного характеру.

Апелюючи до думки А. О. Фльоріної вважаємо можливим і, навіть, обов'язковим демонстрування творів модерністичного характеру, яке несе не зовсім реалістичне та правдиве зображення предметів, людей та явищ природи. Повертаючись до історії мистецтва варто згадати Західну Європу на початку 20-го ст., де широкого розголосу набуває школа західноєвропейського мистецтва – модернізм (франц. *moderne* – новий, сучасний, кінець 19-го – 1910-ті роки). Ідеї модернізму відгукуються в освітньому просторі. Цей напрямок у мистецтві, який пропагує експериментарство у творчості, мав величезний вплив на образотворчу освіту. Педагогічно-методичною основою стає інтуїція та натхнення [5]. Саме натхнення, яке виникає від перебування дитини в красивому, естетичному середовищі, на нашу думку, є збудником інтересу до її творчої діяльності. Варто згадати, що умовою ефективного розвитку сприймання, пам'яті, мислення є

організація відповідних дій самої дитини, забезпечення умов для її самостійних спроб, експериментування, дослідництва в процесі конструювання (обстеження форм, величин, простору), образотворчої діяльності (змішування фарб, забарвлення води, дослідження характеру ліній і мазків), у дидактичних та пізнавальних іграх [2]. Експерименти з фарбою, змішування кольорів, варіативність розміщення предметів на папері – все це є спільним у мистецтві дитини 5-го року життя і художників періоду “модерн”, що підтверджує думку про доступність сприйняття складного мистецтва дитиною дошкільного віку.

Одним з таких модерністичних напрямів, що можуть бути використані в знайомстві з мистецтвом дітей, є експресіонізм (лат. *expressio*, — відображення) (О.Кокошка, Е.Мунк та ін.), який у своїх авангардних формах відображає настрій, підвищену емоційність, духовний світ митця. Відмічаємо, що техніка дитячого живопису перегукується з художньою манерою експресіоністів. Потреба у рефлексії та відтворенні свого внутрішнього стану, що присутні у живописі дитини 5-го року життя, є і у роботах відомих митців-експресіоністів, які відображали своє ставлення, свої сумніви, страхи щодо соціального суспільства. Використовуючи картини експресіоністів можна спостерігати ще одне противоріччя з вимогами, що виділені О. Фльоріною, і є загальноприйнятими при ознайомленні з мистецтвом дітей дошкільного віку. Ми говоримо про те, що експресіонізм пронизаний сентиментальністю і сумом, що вважається недопустимим для демонстрації дітям дошкільного віку. Та наша думка дещо інша: дитина ХХІ століття повинна мати доступ до повної емоційної палітри. Сум, печаль, жаль та інші нежиттєрадісні емоції іноді огортають і дитячу душу, треба лише навчити малюка їх правильно сприймати. Ірина Сігітова, художниця, розглядала з дітьми картини періоду експресіонізму, в тому числі роботу німецького художника Франца Марка “Синій кінь” (Мал. 2) та “Святий Жюльєн” (Мал. 3), і під час спілкування давала відповіді на їхні запитання.

Мал. 2.

Мал. 3.

Діти помітили, що картини наповнені сумом: “Чому картини всіх експресіоністів такі сумні” – запитали діти. Експресіоністи з’явилися на рубежі двох століть під час початку першої світової війни. Час тоді було досить напруженим і сумним. Деякі факти з біографій експресіоністів досить трагічні. Банальність, потворність і протиріччя сучасного життя породжували у експресіоністів почуття роздратування, відрази і тривоги, які вони передавали за допомогою незграбних, спотворених ліній, швидких і грубих мазків. Колір вони вибирали гранично контрастний, щоб посилити вплив на глядача, не залишити його байдужим. Майже всі експресіоністи загинули молодими в першій світовій війні. Звичайно ж, їх творчість охоплено мотивами смерті, самотності, але при цьому і жагою до життя [6].

На нашу думку такий тактовний, загальний і дещо пристосований до дитячого сприймання опис картин надає дитині повну картину життєвих переживань, і стимулює розвиток доброї, здатної до співчуття особистості.

Якщо експресіоністи зображують внутрішній стан природи і людини то імпресіоністи зображали світ таким, яким він є, але з дещо присутньою іронією, що ускладнює сприйняття цього мистецтва дітьми дошкільного віку. Творчість К.Моне, К.Пісарро, А.Сіслея з реалістичною іронією відображає фрагментарні реальні ситуації, несподівані сюжети, особисті ракурси світу. Тим не менш їхні роботи насичені складними кольорами, неповторним нанесенням мазків, рефlekсами, які ще більш цікаві своєю виразністю. Ж.Сьора, П.Сіньяк (неоімпресіонізм) – запропонували розкладати тони на чисті кольори та спиратися на декоративні композиційні рішення, за допомогою великих кольорових плям (“Недільна прогулянка на острові Гранд Жатт”, 1884-1886рр. (Мал. 4)).

Мал. 4.

Техніку, яка відтворює оптичні та просторові ефекти за допомогою мозаїчного стилю виконання, використовують і діти дошкільного віку [5].

Звичайно, ця техніка не носить свідомий характер для чотирирічної дитини. Все, що допомагає ознайомлюватись та сприймати мистецтво періоду імпресіонізму – це емоції, які викликає художній твір у дитини.

Висновки. Аналіз потенціалу мистецької освіти в Україні дозволяє визначити, що вона є одним із могутніх засобів розвитку та формування молодого покоління, механізмом його соціалізації та культурної самоідентифікації. “Мистецька освіта – це засіб, який сприяє розвитку людських ресурсів, необхідних для використання їх цінного культурного капіталу...” (Дорожня карта мистецької освіти, ЮНЕСКО, 2006 р.). Тому, інформаційне забезпечення педагога сучасними методами та засобами ознайомлення дітей з мистецтвом, використання в роботі з дітьми світових творів мистецтва буде стимулювати розвиток творчої особистості починаючи з дошкільного віку.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні педагогічних умов та створенні методичного забезпечення процесу ознайомлення дітей дошкільного віку з мистецтвом.

Література

1. Выготский Л.С. Психология искусства/ Выготский Л.С. – М.: Искусство, 1986. – 573 с.
2. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: В.О. Огнев'юк, К.І. Волинець; наук. кер. програмою: О.В. Проскура, Л.П. Кочина, В.У. Кузьменко, Н.В. Кудикіна; авт. кол.: Г.В. Беленька, Е.В. Белкіна, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоskalенко, С.А. Васильєва, М.С. Вашуленко [та ін.] / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, Головн. упр.осв.і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – 3-є вид., доopr. та доп. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.
3. Тарасенко Г. Художня екологія – школярам, або як формувати ціннісні орієнтації на природу засобами мистецтва // Мистецтво та освіта. – 1997. №4. – С.28-37.
4. Флерина Е. А. Основные принципы художественного воспитания детей / Е. А. Флерина // Дошкольное воспитание, 2009. – № 7. – С. 8-13.
5. <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwiJ8o66mszcAhUniKYKHxK5A74QFjAAegQIAhAC&url=http%3A%2F%2Fwww.ird.npu.edu.ua%2Ffiles%2Fzutnik.pdf&usg=AOvVaw2sPdqzUGY6so0cuwLUbnFe>
6. <https://www.vkcyprus.com/articles/2166-blogger-sigitova>
7. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

References

1. Vyhotskyi L.S. Psykholohyia yskusstva/ Vyhotskyi L.S. – M.: Yskusstvo, 1986. – 573 s.
2. Dytyna: Prohrama vykhovannia i navchannia ditei vid dvokh do semy rokiv / nauk. ker. proektu: V.O. Ohneviuk, K.I. Volynets; nauk. ker. prohramoiu: O.V. Proskura, L.P. Kochyna, V.U. Kuzmenko, N.V. Kudykina; avt. kol.: H.V. Bielienska, E.V. Bielkina, O.L. Bohinich, N.I. Bohdanets-Biloskalenko, S.A. Vasyliieva, M.S. Vashulenko [ta in.] / Min. osv. i nauk., mol. ta sportu Ukrainy, Holovn. upr.osv.i nauk. vykon. orh. Kyivmiskrady (KMDA), Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka. – 3-ye vyd., doopr. ta dop. – K. : Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka, 2012. – 492 s.
3. Tarasenko H. Khudozhnia ekolohiia – shkoliaram, abo yak formuvaty tsinnisni oriientatsii na pryrodu zasobamy mystetstva // Mystetstvo ta osvita. – 1997. №4. – S.28-37.
4. Fleryna E. A. Osnovnye pryntsypy khudozhestvennoho vospytanyia detei / E. A. Fleryna // Doshkolnoe vospytanye, 2009. – № 7. – S. 8-13.
5. <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwiJ8o66mszcAhUniKYKHxK5A74QFjAAegQIAhAC&url=http%3A%2F%2Fwww.ird.npu.edu.ua%2Ffiles%2Fzutnik.pdf&usg=AOvVaw2sPdqzUGY6so0cuwLUbnFe>
6. <https://www.vkcyprus.com/articles/2166-blogger-sigitova>
7. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

Одержано статтю: 12.06.2018

Прийнято до друку: 26.06.2018